

ВСЕСВІТНЯ ЛІТЕРАТУРА В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Щомісячний
науково-методичний журнал

№ 11 (424)
ЛИСТОПАД 2016

Видається з 1976 року.

До 1993 року журнал називався
«Русский язык и литература в средних
учебных заведениях Украины»,
з 1993 до 1996 року – «Відродження»,
з 1996 до 2011 року – «Всесвітня література
в середніх навчальних закладах України».

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 17885 – 6735Р від 21.06.2011 р.

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 74426

МІНІСТЕРСТВО
ОСВИТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Видавець:
РА «ОСВІТА УКРАЇНИ»

Головний редактор
ВАЛЕНТИНА СНЕГІРЬОВА

Редакційна колегія:
ЄВГЕНІЯ ВОЛОЩУК,
МИКОЛА ЖУЛИНСЬКИЙ,
МАРИНА ЗУСНКО,
ДМИТРО НАЛИВАЙКО,
ОЛЬГА НИКОЛЕНКО,
ОЛЬГА ОРЛОВА,
ЛІДІЯ СИМАНОВА,
ОЛЕНА ФІДКЕВИЧ,
ОЛЕНА РЕВНИВЦЕВА,
КАТЕРИНА ТАРАНИК-ТКАЧУК,
БОРИС ШАЛАПІНОВ,
ЮРІЙ ШВАЧКА,
ФЕЛІКС ШТЕЙНБУК

Методична рада:
ЄВДОКІЯ КАШУБА,
ЖАННА КОСТЮК,
ОЛЕНА КРЮЧЕНКОВА,
ЛАРИСА МЕЛЬНИКОВА,
ОЛЕНА ПРАДІЙЧУК,
ТАМАРА СЕГЕДА,
ОКСАНА ТІХОМІРОВА,
ВІКТОРІЯ ТУРЯНИЦЯ,
МАРИНА ЧУБАРОВА

© «Всесвітня література в сучасній школі», 2016

ЗМІСТ

З ОФІЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

УЧИТЕЛЬСЬКИЙ ПРОЕКТ ДЛЯ СТВОРЕННЯ
НОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ІЗ ЗАРУБІЖНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ 10–11 КЛАСІВ.....3

НАУКОВЦІ – ВЧИТЕЛЮ-СЛОВЕСНИКУ

Валентина СНЕГІРЬОВА, Лідія СИМАНОВА
ДАВНЬОГРЕЦЬКИЙ ТЕАТР (ЕСХІЛ). ДАВНЬОРИМСЬКА
ЛІТЕРАТУРА (ВЕРГІЛІЙ, ГОРАЦІЙ, ОВІДІЙ)
Матеріали до уроків зарубіжної літератури
за новою програмою, 8 клас.....5

МАЙСТЕР-КЛАС

Оксана БУШАКОВА, Ольга КРАСНИЦЬКА, Джозеф БЕГЛІЕРІ
ОСКАР УАЙЛЬД. «ХЛОПЧИК-ЗІРКА»
Бінарний урок зарубіжної літератури та англійської мови, 5 клас.....20

Світлана ОРОБЕЦЬ. ТРАГЕДІЯ ЙОГАННА ГЕТЕ «ФАУСТ»
Діалектичне розв'язання проблеми добра і зла
Урок зарубіжної літератури, 9 клас 25

Наталія ГАРМАТЮК. АННА АХМАТОВА
Життєвий і творчий шлях. Ахматова та Україна
Урок зарубіжної літератури, 11 клас 29

Таїсія КОМАРОВА
СТОРІНКАМИ ПОЕЗІЇ «СРІБНОГО СТОЛІТТЯ»
Урок позакласного читання, 11 клас.....32

Ірина ГОРОБЧЕНКО
РІЧАРД БАХ. «ЧАЙКА ДЖОНАТАН ЛІВІНГСТОН»
Міні-підручник, 8 клас (Закінчення).....38

ВИКОРИСТАЙТЕ НА УРОЦІ

Світлана ДЕМ'ЯНЕНКО
ЧАРЛЬЗ ДІККЕНС. «ПРИГОДИ ОЛІВЕРА ТВІСТА»
Авторський підхід до вивчення роману, 10 клас (Продовження).....48

ЛІТЕРАТУРНИЙ КАЛЕНДАР

ДОСТОЄВСЬКИЙ В МОЄЙ ЖИЗНИ 54

ПОЗАКЛАСНИЙ ЧАС

Анна ВОЙТАНОВИЧ. БРУНО ШУЛЬЦ ЯК ПИСЬМЕННИК І ЛЮДИНА
Відкрите засідання літературно-мистецького клубу «Пурпурові
вітрила» у формі науково-практичної конференції.....56

Людмила КОЧУРА
БАЛ ГЕРОЇВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
Позакласний захід для учнів 5–6 класів.....60

КОНКУРС «ТВОРЧИЙ УЧИТЕЛЬ – ОБДАРОВАНІ ДІТИ»

Єлизавета ГОЛИК. МОЇЙ УКРАЇНІ.....4
Ірина СІРАШ. «Сьогодні я всю ніч ходила по квартирі...».....4
Ірина ГНІДЕНКО. «Сьогодні знову я беру своє перо...»,
«Даруй добро, вдихай на повні груди»,
«Людина починається з добра!»,
«Що в світі є найкращим для людини?».....4
Вероніка ГРИГОРОВА. ВЕСЕЛКА ОСІНЬОГО БУДНЯ.....47

ЧАРЛЬЗ ДІККЕНС. «ПРИГОДИ ОЛІВЕРА ТВІСТА»*

АВТОРСЬКИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ РОМАНУ, 10 КЛАС

Світлана ДЕМ'ЯНЕНКО, викладач-методист Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка

Місце роману «Пригоди Олівера Твіста» у творчості прозаїка

Міні-лекція

Надбанням англійських реалістів XIX століття стало те, що вони звернулися до зображення сучасності, соціальних протиріч епохи, зосереджуючи увагу на моральних проблемах, соціальних відносинах. Райони бідарів та лондонських околиць, із якими пов'язані дитячі спогади письменника, – це зовсім інший світ порівняно з західним Лондоном – багатим Уест-Ендом.

Що ж бачив юний Чарльз Діккенс? Брудні, занедбані квартали для бідних. Будинки перенаселені, в одній кімнаті проживало 2–3 сім'ї – жінки і чоловіки, діти і хворі, немічні. Освітлення найубогіше, у найкращому випадку – свічка. Сім'ї бідарів мешкали у непридатних до нормального проживання будинках, котрі були переважно без каналізації. Під підлогою в таких будинках розташовувалися смердючі нужники. Відомі випадки, коли пацюки нападали на сплячих дітей чи немічних хворих.

Згідно зі статистичними даними у 1850 році у 80 тисяч будинків, де проживало 640 тисяч людей, не постачалася вода, її приносили з вулиці. Найстрашніше те, що питна вода потрапляла в труби прямо з Темзи. Вода не фільтрувалася, тож постійно виникали епідемії.

У XIX столітті в Лондоні було декілька спалахів епідемії, унаслідок чого загинули тисячі людей (переважно мешканці бідних кварталів), зокрема:

- улітку 1832 року зафіксовано 10 тисяч випадків захворювань на холеру (у Лондоні на цей час проживало 1,5 млн. осіб);
- 1838 року 14 тисяч людей захворіло лихоманкою, 1300 осіб померло, після цього з'явився тиф;
- у 1848 році Лондоном прокотилося дві хвилі епідемії, що забрали життя 3 тисяч жителів, а в 1854 році – 11 тисяч жителів стали жертвами чуми.

Це лише деякі зафіксовані дані. А скільки смертей, спричинених нелюдськими умовами існування, ніде й ніколи не зазначено? Не вистачало навіть місць на кладовищах. Найжахливішою була ситуація на кладовищі при церкві св. Мартіна у Філдсі та св. Марії у районах

Стренда. Останню з них Ч. Діккенс описав у романі «Холодний будинок».

У таких районах діяли банди злодіїв, волоцюг, тут переховувалися від переслідування поліції злочинці, в'язні-втікачі чи каторжники. Грабіжницькі банди Фейгіна, убивць Сайка та його жертви Ненсі – характерне явище для цих місць, про що й писав Ч. Діккенс у творі «Пригоди Олівера Твіста».

Доречно зазначити, що читачі Англії з нетерпінням чекали на газету чи журнал із Лондона, де окремими випусками публікували романи Ч. Діккенса. Таке зацікавлення творами митця було зумовлене правдивим зображенням у них життя простих, знедолених людей, а також актуальністю порушених проблем. Зокрема проблеми виховання; самотності людини; знедоленого дитинства; соціальної нерівності та несправедливості; злочинності, «соціального дна» суспільства; добра і зла, природи злочину і зла в цілому; умов формування людських характерів у їхніх взаєминах та суспільних зв'язках.

Літературний критик А. Інгер зазначав, що Діккенс зображав різні соціальні верстви суспільства саме з моральних позицій, він, «власне, відкрив для літератури ту пору людського життя, повз яку його попередники проходили, не вважаючи її гідною уваги».

«Пригоди Олівера Твіста» (1837–1839) – показовий роман I етапу творчості Діккенса. Він відкриває низку діккенсівських «романів-виховання» (тобто таких, що розповідають про становлення характеру персонажа від дитячих років до початку самостійного життя). Саме діти протистоять дорослим і в «Пригодах Олівера Твіста», і в «Девіді Копперфілді», і в «Домбі і сині», хоч, звичайно, це не дитячі, а соціально-психологічні романи.

Над романом «Пригоди Олівера Твіста» Діккенс почав працювати ще в 1837 році. Це був рік напруженої боротьби навколо закону про бідних, який саме розпочав діяти, переконливо продемонструвавши, що англійська буржуазія розглядає бідняків як соціальне зло, робітні будинки – як виправні тюрми, а їх мешканців – як людей, що перебувають поза законом.

Перші розділи роману присвячено саме трагедії мешканців робітних будинків та сатиричному змалюванню чиновників, яким підпорядковуються ці заклади.

* *Продовження.* Початок див. «Всесвітня література в сучасній школі». – № 10. – 2016.

Робітні будинки вперше з'явилися в Англії в XVII столітті і мали примусовий характер для боротьби із жебрацтвом. Це мали бути благодійні заклади, у яких надавали допомогу біднякам у вигляді оплачуваної роботи за умови обов'язкового проживання в такому домі і підкорення його внутрішньому розпорядку. Згідно із законом про жебрацтво бідняків примусово відправляли в такі будинки, де вони були зобов'язані працювати. Внутрішній порядок мало чим відрізнявся від розпорядку в тюрмі, адже керівництво вважало мешканців порушниками закону для бідних, нікчемними ледарями чи невдячними тварюками. У цих установах діяла система заохочень і покарань: за порушення дисципліни призначали додаткові роботи, практикували тілесні покарання, карцери, обмеження в їжі. Чоловіків, жінок та дітей утримували окремо один від одного. Загроза відправлення в робітний будинок примушувала багатьох бідняків погоджуватися на будь-які умови роботи на фабриках, що давало змогу підприємцям значно знижувати зарплату.

Умови утримання в робітних будинках неодноразово ставали причиною скандалів в Англії. Прогресивні люди вимагали ліквідації цих закладів. Ч. Діккенс у «Пригодах Олівера Твіста» викрив антигуманність, користолюбство установ, створених урядом для бідних. Він іронічно назвав робітний будинок «раєм з цегли та вапна, де все гра та ніякої роботи», а містера Бамбла, який сам придумав імена сиротам, – «справжнім письменником».

«Обурення Діккенса жорстокістю і нелюдськістю «закона про бідних» ... викликало ... бажання прямо і безпосередньо публічно виступати на захист найпригнобленішої неспосильною експлуатацією і злиднями частини трудового населення Англії – дітей бідняків», – писала М. Воропанова. У центрі уваги митця передусім трагедія дітей, що живуть у робітному будинку, а також дітей, які силою обставин потрапляють до грабіжницьких банд і з часом стають злочинцями.

Перо митця мало велику силу. Сучасники Діккенса сприйняли «Пригоди Олівера Твіста» насамперед як викриття «закона про бідних» та його безпосередніх наслідків. Публікація роману настільки сколихнула громадську думку країни, що уряд змушений був утворити спеціальну комісію для перевірки наведених автором фактів.

Після його виступів та виходу у світ роману «Пригоди Олівера Твіста» парламент вніс зміни до біллу про ув'язнення за борги. У приватних школах та робітних домах було проведено спеціальні урядові розслідування. Винуватців жорстокого поводження з дітьми покарали, посилили контроль над дотриманням законності.

Силою слова письменник захищав просту людину. Його твори належать до вічних книжок, які

вчать перш за все розрізняти добро і зло. На думку С. Цвейга, «Діккенс повертатиметься зі свого забуття щоразу, коли людині захочеться радості».

Психологічне налаштування.

Вправа «Ниточки»

Методичний коментар. Щоб наочно продемонструвати соціальні та емоційні зв'язки, які забезпечують необхідні умови для виживання й розвитку дитини, доречно (за можливості часу) виконати цю вправу. Для її проведення необхідно 7 аркушів паперу, на яких великими літерами написано слова: «ДИТИНА», «СІМ'Я», «ДІМ», «ОСВІТА», «ЛЮБОВ», «ПРАВА», «НАДІЯ», а також 7 різнокольорових товстих ниток (завдовжки до 2 м), ножиці.

7 осіб отримують одну із карток, яку прикріплюють до одягу. У центр півкола стає учасник з написом «ДИТИНА». Викладач починає розповідати історію, запрошуючи в певний момент вийти у середину півкола по черзі інших шістьох учасників. Кожен із них тримає один кінець різнокольорової нитки, а інший простягає «ДИТИНИ». Таким чином, поступово «ДИТИНА» опиняється в колі, з'єднаному з кожним учасником дійства кольоровою ниткою.

Ця вправа передбачає достатньо глибоке обговорення та рефлексію. Під час обговорення варто не залишати без уваги жодної репліки, оскільки вправа може зумовити виникнення занадто глибоких емоційних переживань.

Запитання для обговорення.

- Як почували себе учасники вправи?
- Які емоції, почуття виникли у глядачів?
- До яких роздумів спонукала вас ця рольова гра?
- Назвіть умови, які потрібні дитині для виживання й розвитку.
- Що або хто може забезпечити ці умови?
- Хто зміг би допомогти дитині не потрапити в таку ситуацію?

Текст розповіді.

Жила собі ДИТИНА, яка була найщасливішою у світі. У неї були мама і тато, дідусь і бабуся і навіть старший брат. У ДИТИНИ була СІМ'Я (виходить учасник, у якого є картка із написом «СІМ'Я», простягає ниточку до дитини). Усі члени сім'ї ставилися до дитини з повагою та розумінням. ДИТИНА знала, що таке справжня ЛЮБОВ (вихід учасника). Сім'я дитини була достатньо забезпеченою й мешкала у великому й світлому ДОМІ (вихід учасника). Дитина вчилася у школі, де отримувала ОСВІТУ (вихід учасника). Таким чином, дотримувалися ПРАВА ДИТИНИ (вихід учасника). ДИТИНА з НАДІЄЮ дивилася у майбутнє (вихід учасника). Але так вже сталося, що батько і старший брат ДИТИНИ загинули в автокатастрофі. Мама,

бабуся й дідусь, не впоравшись з нестерпним горем, не витримавши нещастя, померли один за одним. Так у ДИТИНИ не стало СІМ'Ї (*викладач входить у коло й перерізає ножицями ниточку «ДИТИНА» – «СІМ'Я»*), а разом із рідними поступово зникла й ЛЮБОВ (*перерізається нитка «ДИТИНА» – «ЛЮБОВ»*). Згодом не стало в ДИТИНИ й ДОМУ (*перерізається нитка «ДИТИНА» – «ДИМ»*), і вона опинилася на вулиці. ДИТИНА припинила відвідувати школу (*перерізається нитка «ДИТИНА» – «ОСВІТА»*), ПРАВА ДИТИНИ не дотримувалися, тому що дорослі про неї не піклуватися (*перерізається нитка «ДИТИНА» – «ПРАВА»*). Лише світлий промінчик НАДІЇ надавав ДИТИНІ сили та сподівання (*єдина нитка, яка залишається не розрізаною*)...

Презентація буктрейлера за романом «Пригоди Олівера Твіста», створеного творчою групою студентів.

Довідка!

Буктрейлер (з англ. *book* – книжка, *trailer* – тягач) – короткий відеоролик за мотивами книжки. Це своєрідний кліп, основне завдання якого яскраво й образно розповісти про твір, тим самим зацікавити, зорієнтувати читача, спонукати до ознайомлення з ним. Буктрейлер містить яскраві моменти книжки, візуалізує її зміст упродовж 3 хвилин.

Інтерактивна вправа «Вільний мікрофон». Продовжте речення: «Ознайомившись із сюжетом твору Діккенса «Пригоди Олівера Твіста», я ...».

Робота в зошиті «Особливості творчої манери Ч. Діккенса».

Літературознавчий коментар викладача. Критики називали Діккенса великим письменником за легкість, із якою він володів словом, фразою, ритмом і образом, порівнюючи його за рівнем майстерності з Шекспіром.

Знавець англійської мови, Л. Толстой вважав, що мова діккенсівських книжок – це взагалі ідеальний приклад живого англійського мовлення. І. Франко в оповіданні «Гірчичне зерно» зазначав, що Діккенс, разом із Бальзаком, Стендалем, заклав підвалини нової реалістичної школи в західноєвропейській літературі, був справжнім майстром психологічного аналізу. І це не дивно, адже матеріал для творів англійський письменник черпав насамперед із досвіду, набутого, за його словами, «у роки навчання в Школі Життя».

Зображення у творах соціальних контрастів і духовних конфліктів суспільства Англії – основне вістря проблематики творчості митця.

Головні типи героїв Діккенса: молоді ідеалісти, підступні й жорстокі власники великої фортуни, добрі та людяні диваки, нещасні самотні діти бідарів.

«Пригоди Олівера Твіста» – другий роман Чарльза Діккенса, у якому англійський письменник, змальовуючи непривабливу дійсність робітних будинків і світу підліткової злочинності, розповідає про незавидну долю хлопчика-сироти Олівера Твіста. Власне, роман – це спроба автора показати сучасникам, що поневіряння нещасного сироти пов'язані не з фатальною таємницею його походження, а з соціальними законами часу. Усе залежить від людей, від оточення героя. Адже переважна більшість людей, із якими зустрічався Олівер, – егоїсти, байдужі обивателі, жорстокі злочинці.

Діккенс зазначав: «Одне із завдань цієї книжки – показати сувору правду». Тож автор викриває те соціальне зло, яке осіло в людях, зокрема у представниках вищого прошарку суспільства (Монкс, наглядачка місис Менн, парафіяльний урядовець Бідл Бамбл) і нижчого – членів злочинних угруповань (старий злодій Фейгін, жорстокий убивця Білл Сайкс та інші).

Злочинний світ Діккенс зображує таким потворним, яким він є насправді. Він відрізняється від того привабливого опису благородних розбійників «з великої дороги», який звикли бачити читачі у «ньогоетських» романтичних романах.

Джордж Круікенк. «Спритний Пройда знайомить Олівера з Фейгінном»

Письменник вірить, що добро обов'язково мусить перемогти. Це та надія, яка живить увагу митця. Оптимізм, демократизм, етика християнської моралі, гуманізм – головні риси світогляду романіста. Щирість, жаль до людей, намір жертвувати собою заради них, твердить великий гуманіст, – це якості, заради яких лише й варто жити. Вони є або їх немає незалежно від того, на якій сходинці ієрархії перебуває людина, але без них життя втрачає сенс. Саме тому соціальні контрасти врешті-решт усуваються і поступаються місцем ідеологічному щасливому завершенню.

Таблиця 1
Особливості художнього стилю Ч. Діккенса
(на прикладі роману «Пригоди Олівера Твіста»)

Визначальні риси художнього стилю	Характерні ознаки
Реалістичні принципи	Змалювання похмурих картин вад англійського суспільства, реалістичне зображення кримінального світу (система робітних будинків, побут злодіїв, їх звичаї, жорстокі й аморальні вчинки суспільних злочинців)
Романтичні контрасти	Світло і темрява, прекрасне й огидне стикаються в романі. Добро у творі постає піднесено ідеальним, водночас зло хиже, маніакальне і не має раціонального пояснення (наприклад, Монксу недостатньо просто вбити Олівера, а треба розбити його серце). Деромантизація зла
Дух епохи Просвітництва	Олівер – маленький хлопчик, чутливий і м'який, але злочинне середовище, усупереч логіці та здоровому глузду, ніяк не впливає на його чисту душу. Письменник сповідує просвітницький ідеал природної доброти, яку не псують жодні випробування
Сентименталізм	Зображення внутрішнього духовного світу людини з розкриттям його почуттів (смуток, радість, гнів тощо) з метою спричинити належну реакцію
Елементи різних жанрів літератури	Наявність у творі пригодницько-детективного та мелодраматичного елементів, соціально-психологічного роману та роману-виховання

Схема 2
Провідні риси творчості Чарльза Діккенса

VI. Закріплення набутих знань, умінь та навичок.

1. Евристична бесіда.

- Якого Діккенса ви відкрили для себе?
- Яким чином дитинство та молоді роки вплинули на формування світогляду й естетичних поглядів письменника?
- Про що свідчать назви творів Діккенса? На дошку спроектовано узагальнену таблицю. (Складається враження, що Діккенс писав про добрих знайомих, він знав їхнє життя і любив своїх героїв настільки, що навіть у назви творів вводив конкретні імена.)

Таблиця 2

ТВОРЧІСТЬ ЧАРЛЬЗА ДІККЕНСА	
Жанри	Назва творів
Романи	Посмертні записки Піквікського клубу (1836–1837) Пригоди Олівера Твіста (1837–1839) Життя і пригоди Ніколаса Нікльбі (1838–1839) Крамниця старожитностей (1840–1841) Барнабі Радж (1840–1841) Мартін Чезлвіт (1843–1844) Домбі і син (1846–1848) Девід Копперфілд (1849–1850) Холодний дім (1852–1853) Тяжкі часи (1854) Крихітка Дорріт (1855–1857) Повість двох міст (1859) Великі сподівання (1860–1861) Наш спільний друг (1864–1865) Таємниця Едвіна Друда (1870)
Повісті та оповідання	«Різдвяна пісня в прозі», що започаткувала відомий цикл «Різдвяних повістей та оповідань»

2. Інтерактивна вправа «Вільний мікрофон». Пояснити висловлювання Ч. Діккенса: «Література... повинна бути вірною народові, повинна ратувати за його прогрес, благо, щастя».

VII. Підбиття підсумків заняття. Оцінювання.
1. Вікторина.

- Які чинники визначили розвиток культури вікторіанської доби?
- Яке місце в літературі англійського реалізму посідає творчість Ч. Діккенса?
- Через що Діккенс приховував від громадськості своє минуле?
- Який відбиток у творчості письменника знайшли окремі сторінки його життя?
- Розкажіть про етапи творчої біографії Ч. Діккенса.
- Яке значення у творчій спадщині Ч. Діккенса мають такі його твори, як:
  - а) роман «Посмертні записки Піквікського клубу»;
  - б) роман «Пригоди Олівера Твіста»;
  - в) роман «Домбі і син»;
  - г) повість «Різдвяна пісня в прозі»?

- Які ідеали він сповідував у своїй творчості?
- Чим керувався Ч. Діккенс, створюючи щасливу кінцівку твору?
- Визначте жанр твору Ч. Діккенса «Пригоди Олівера Твіста».
- Чому, на вашу думку, письменник не може бути осторонь проблем у житті суспільства і людини?

2. Рефлексія.

Продовжте речення.

Сьогодні на занятті я:

- познайомився ... ;
- дізнався ... ;
- здивувався ... ;
- зробив висновки ... .

VIII. Домашнє завдання.

1. На основі статті підручника з'ясувати, яких змін зазнають протягом життя такі риси світогляду Ч. Діккенса, як оптимізм, гумор, гуманізм, демократизм, християнство, «різдвяні настрої»? Чим можна пояснити таку еволюцію?

2. Прочитати роман Ч. Діккенса «Пригоди Олівера Твіста».

3. Заповнити таблицю.

Ім'я персонажа	Місце, яке посідає у суспільстві	Основні риси характеру	Ставлення зазначеного персонажа до Олівера	Ставлення хлопчика до зазначеного персонажа

На основі таблиці визначити, категорія яких людей за принципом моральної поведінки переважає у романі. Чи не є це загальною суспільною закономірністю?

4. Скласти план-характеристику образу Олівера Твіста. Які душевні якості хлопчика вирізняють його з-поміж інших героїв?

5. Скласти сенкан для з'ясування понять «добро», «зло».

Довідка!

Сенкан – вірш із 5 рядків, який доречно використовувати для характеристики героїв, явищ. Схеми:

Рядок 1 – тема (1 іменник – зазвичай, це ім'я персонажа, назва явища).

Рядок 2 – означення теми (2 визначальні слова, що характеризують героя, найчастіше прикметники).

Рядок 3 – дієвість до теми, процес стану героя, його дії (3 дієслова).

Рядок 4 – фраза (речення до 5 слів, що свідчить про авторське ставлення до теми).

Рядок 5 – синонім до першого рядка (переважно іменник).

ТЕМА «О МОЯ ДИТИНО! ВІК Твій – МІСЯЦЬ МАЙ. КРИЛА СВОГО ДУХА БЕРЕЖИ, ХОВАЙ...»

«ПРИГОДИ ОЛІВЕРА ТВІСТА»

Ч. ДІККЕНСА – «РОМАН ВИХОВАННЯ».
СИСТЕМА ОБРАЗІВ І ДОЛЯ ГОЛОВНОГО
ГЕРОЯ

Мета:

- ввести учнів у творчу лабораторію письменника; з'ясувати проблематику роману, його роль у творчій спадщині митця; простежити, як відтворює Ч. Діккенс у своєму творі атмосферу часу і суспільні протиріччя Англії XIX століття;
- розвивати навички психологічного спостереження за поведінкою героїв у різних життєвих ситуаціях, логічне та аналітичне мислення, вміння висловлювати власну думку, культуру мовлення; поглиблювати навички дослідницького аналізу, зокрема вміння стежити за авторською думкою у творі, самостійно робити узагальнення; формувати навички аналізу літературного персонажа, вміння орієнтуватися в літературному масиві та добирати з нього необхідний матеріал для аргументації власних суджень; донести до молоді суть гуманістичних ідеалів письменника, звернувши увагу на особливе співчуття митця до знедолених дітей; підготувати учнів до розуміння зла як соціального явища;
- сприяти вихованню поваги до близьких та рідних людей, широти мислення, зорієнтувати сучасну молодь на вибір істинних цінностей, активної життєвої позиції, вироблення імунітету зневаги до жадібності, брехливості, злочинності, спонукати до добрих вчинків.

Тип заняття: практичне заняття з елементами диспуту.

Форма заняття: літературознавче дослідження.

Методи та прийоми організації навчальної діяльності:

- експрес-опитування (літературний диктант, гра «Істинне – хибне»);
- евристична бесіда;
- інтерактивні вправи («Мозковий штурм», «Вільний мікрофон»);
- робота з художнім текстом;
- проблемно-пошукові та творчо-розвивальні завдання.

Обладнання: портрет письменника, різні видання твору, ілюстрації до роману, асоціативні малюнки студентів, мультимедійна презентація.

Найщасливіша людина та, яка дарує щастя найбільшій кількості людей.

Д. Дідро

У світі багато великих сил, але сильніше за людину немає в природі нічого.

Софокл

Хід уроку

I. Організаційний момент. Привітання.

II. Мотивація навчальної діяльності.

Учитель. А чи знаєте ви, що О. Уайльд не сприймав серйозно твори Ч. Діккенса і з будь-якого приводу насміхався над ними? Узагалі, сучасні Ч. Діккенсу критики без кінця натякали на те, що він ніколи не ввійде до переліку найкращих британських письменників.

Воістину правдивими є слова М. Гоголя: «У письменника тільки і є один учитель: самі читачі». Діккенса віддано любили прості читачі – у 1841 році в порту Нью-Йорка, куди повинні були привезти продовження фінальних глав «Крамниці старожитностей», зібралося 6 тисяч осіб.

Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»: Як епіграф заняття ілюструє життя Діккенса?

III. Актуалізація пізнавальної діяльності. Евристична бесіда.

- Назвіть причини, які сприяли сумному погляду Діккенса на життя.
- Що давало Діккенсу життєву наснагу та оптимізм? Як це характеризує його як людину?
- Які риси характеру сприяли становленню його як письменника?
- Пригадайте: заради чого він творив і писав, яку мету ставив перед своєю творчістю, якою хотів бачити Англію, її мешканців, людину взагалі?
- У чому виявляється громадянська мужність митця?
- Ваше ставлення до ідей перевиховання суспільства.

IV. Повідомлення теми та мети заняття.

Англійський романіст – людина великого таланту, яка випромінює доброту та любов до людей. Він усіма силами намагався стверджувати гуманістичні засади людського буття. Власне, віра Діккенса в людину була безмежною. Виробивши власну моральну філософію, митець стверджував: «Все може сприяти моральному вдосконаленню людини: і перемоги, і поразки, і злидні, і багатство, і любов, і дружба, і родинне щастя – так само як і їх відсутність та самотність».

Ознайомлюючись із творчою лабораторією письменника, упродовж практичного заняття ми мусимо віднайти відповіді на такі питання.

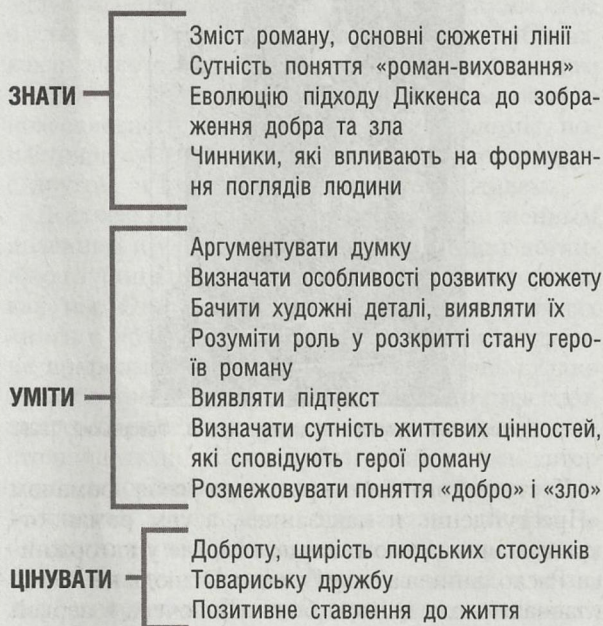
1. Проблемні питання.

- У чому виявився демократизм творчості Ч. Діккенса? Як це проявляється в романі «Пригоди Олівера Твіста»?

- Які два світи зображено у творі? У яких світах живуть герої твору?
- Які моральні проблеми відобразилися в романі Ч. Діккенса «Пригоди Олівера Твіста»?
- Добро і зло – у чому їх сутність? Що обоюють головні герої роману і до чого прагнуть?

2. Робота зі схемою «Знати. Уміти. Цінувати».

Знаючи тему заняття, яку мету ми поставимо перед собою?

3. Словникова робота.

Деградація – поступове розкладання якості, втрата розумових властивостей. Деградація особистості – деградація суспільства, деградація культури.

Деградувати – поступово втрачати раніше набуті властивості; занепадати, вироджуватися.

Дивак – той, хто викликає здивування своєю поведінкою, вчинками, Розмовні синоніми – чудац, чудій, химерник.

Джентльмен – благородна людина, дворянин; добре вихована, культурна людина, яка дотримується загальноприйнятих норм поведінки.

Зло – найбільш загальне оціночне поняття, яке виражає негативний аспект людської діяльності; є протилежністю добра.

Оптиміст – людина, яка ніколи не здається в полон життєвим обставинам.

Продовження у наступному номері

ЗАМОВИТИ ЦЕЙ ТА ІНШІ НОМЕРИ
ЖУРНАЛУ «ВСЕСВІТНЯ ЛІТЕРАТУРА
В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ»

можна за телефонами:
(093) 546-1293, (050) 737-4696,
(068) 778-7020